

JAROSLAV ONDRÁČEK

K OTÁZCE PŘEDMINULOSTI A MINULOSTI V ITALŠTINĚ A V ANGLIČTINĚ

Následující poznámky jsou v podstatě dvě kapitoly z práce, která si všímá časových vztahů určitých slovesných tvarů v italštině a v angličtině. Zkratky a symboly, kterých je tu použito, jsou vysvětleny jednak v článku *Poznámky k funkci kondicionálu při vyjadřování následnosti v angličtině a v italštině* (ČMF, 1971, str. 63—80), jednak v článku *Some Notes on the Difference between the Present Perfect and the Simple Past in English and in Italian* (SPFĚBU, A19, str. 161—178).

I. Svou pozornost soustředíme nejdříve na některé problémy týkající se předminulosti. Můžeme tak přímo navázat na článek *Anteority*¹⁾, který srovnává předminulé časy v italštině a v angličtině.

Máme např. větu:

(C1)²⁾ Sospirò di sollievo quando lui ebbe finito. (142)
She sighed with relief when he finished. (139)
S úlevou si oddychla, když skončil. (88)
P^E/A^E// sospirò/ebbe finito//
sighed/finished//
oddychla si/skončil//

Jde tu o dvě minulé události (E), z nichž jedna (A^E) předchází druhé (P^E). Třebaže tento pořádek je v našem příkladě obrácen, slovesná forma (v italštině a v češtině), popřípadě kontext (v angličtině), ukazuje, jak děje za sebou následovaly. Na smyslu věty se nic podstatného nezmění, jestliže je přehodíme: *Quando lui ebbe finito, la signorina Saunders sospirò di sollievo. When he finished, Miss Saunders sighed with relief. Když skončil, slečna Saundersová si s úlevou oddychla.* Tento vztah mezi dvěma událostmi je zkoumán v článku *Anteriority* a není třeba se k němu vracet; stačí upozornit na překlad anglického *finished* italským předminulým časem, což je v souladu s výkladem v uvedeném článku. Stejně poradí dějů je v R1:³⁾

(R1) Tosto ci portarono il tè, piccola cerimonia cui attendevano Frith e il giovane domestico e alla quale io non presi parte fino a che non si furono ritirati.

Soon tea was brought to us, a stately little performance enacted by Frith and the young footman, in which I played no part until they had gone.

¹⁾ J. Ondráček: *Some Notes on Anteriority in Italian and in English* (Brno Studies in English VIII, Brno 1969, str. 139—143).

²⁾ E. Caldwell: *Tragic Ground* (1944); *Terra tragica*, Milano 1956 (překl. Jacopo Darca); *Tragický kus země*, Praha 1967 (překl. Jan Čaha).

³⁾ D. du Maurier: *Rebecca*, Penguin Books 1962 (1938); *La prima moglie*, Noi donne 1962 (překl. Alessandra Scalerò); *Mrtvá a živá*, Praha 1946 (překl. J. B. Šuber).

Za malou chvíli nám přinesli svačinu; bylo to krátké, ale velkolepé představení, v němž hlavní úlohy měli Frith a mladý sluha; na můj výstup došlo teprve po jejich odchodu.

.../P^E/A^E// .../presi/si furono ritirati//
 .../played/had gone//
 .../došlo/ (po jejich odchodu)//

V anglickém originále je zdůrazněna předčasnost použitím předminulého času (tím se ovšem stírá rozdíl mezi okolností a událostí, viz *Anteriority*), český překlad má příslovecně určení, které časově zařazuje určité sloveso a odpovídá předminulým tvarům *si furono ritirati* a *had gone*. Příklad citujeme proto, že se v něm vyskytuje spojka *until* (*fino a che, che*), která je společná všem následujícím příkladům kromě R2; ten má vazbu *s for*.

(C2) Rimase lì con aria d'attesa fino a che Spence non le fu passato davanti per entrar nella camera, senza darle nulla. (106)

She waited expectantly until Spence walked past her into the room without giving her a quarter. (102)

Čekala, dostane-li něco, dokud Spence neprošel kolem ní do pokoje, ale nedostala ani pětadvacetník. (65)

P^E/A^E// rimase/fu passato//
 waited/walked//
 čekala/neprošel//

Srovnáním s předcházejícími dvěma příklady vidíme, že v C2 nejde o dva děje (dvě události), z nichž jedna (A^E) předchází druhé (P^E), nýbrž o děj (událost P^E), jehož trvání je druhým dějem (A^E) ohraničeno; druhý děj je „cílovým bodem“ („il punto d'arrivo“, viz *Il verbo italiano*)⁴) děje prvního. Doba čekání je uzavřena tím, že Spence prošel do pokoje. Analogický příklad je C3:

(C3) Aspettò fino a che il taxi non fu scomparso giù per la strada, poi rientrò svelto in casa. (124)

He waited until the taxi passed out of sight down the street and then hurried into the house. (120)

Čekal, až mu taxík zmizel z dohledu na konci ulice, a potom pospíšil do domu. (76)

P^E/A^E/P^E// aspettò/fu scomparso/rientrò//
 waited/passed out of sight/hurried//
 čekal/zmizel/pospíšil//

Zde končí čekání zmizením taxíku z dohledu a pak následuje spěšný návrat do domu. Italské TR tu projevuje náznak samostatné existence, tj. vyjadřuje událost, která vymezuje trvání události předcházející, nikoliv tedy předčasnost v závislosti na jiném ději. Tato částečná samostatnost — na úplnou samostatnost TR upozorníme později — je v tomto případě stejná jako u PR v C4:

(C4) Spence continuò a guardar la nave cisterna fino a che non scomparve. (36)

Spence watched the tanker until it was out of sight. (33)

Spence pozoroval loď, až mu zmizela z dohledu. (23)

P^E/P^E// continuò a guardar/scomparve//
 watched/was out of sight//
 pozoroval/zmizela//

Rozdíl mezi *scomparve* a *fu scomparso* spočívá podle mého názoru ve zdůraznění dovršenosti (perfektivnosti) děje vyjádřeného trapassatem remotem. Poněvadž tato perfektivnost nachází typické uplatnění v předčasnosti (viz C1), je snadný přechod z funkce „cílového bodu“ do funkce vyjádřit událost, za níž následuje jiná událost; tato druhá událost může být ve větě přímo uvedena (v C3 lze vytvořit vztah *fu scomparso* — *rientrò*), nebo si ji odvodíme z dalšího kontextu. Místo udání „cílového

⁴) J. Ondráček: *Il verbo italiano e l'idea del futuro* (Sborník prací filosofické fakulty brněnské university XVI, Brno 1965, str. 151—159).

bodu“, kterým děj končí, se můžeme ptát, „jak dlouho“ děj trval (viz *Il verbo italiano*); v takových případech volí italština konjunktivní tvary:

- (C5) Prima di disturbarla, Spence attese che il sole fosse scomparso. (35)
 Spence waited until the sun sank out of sight before disturbing her. (32)
 Spence čekal, dokud slunce úplně nezapadlo, že je už nebylo vidět, aby ji nevyrušil. (23)
 P^E/A_P + Cg// attese/fosse scomparso//
 waited/sank//
 čekal/nezapadlo//
- (C6) Maud attese che la ragazza avesse raggiunto la strada; ... (75)
 Maud waited until Miss Saunders reached the street, ... (71)
 Maud čekala, dokud slečna Saundersová nedoběhla na ulici, ... (47)
 P^E/A_P + Cg/ ... attese/avesse raggiunto/ ...
 waited/reached/ ...
 čekala/nedoběhla/ ...
- (C7) Spence, non avvezzo agli spintoni e alle spallate, aspettò che fossero scesi tutti prima di avvicinarsi allo sportello. (85–86)
 Spence, unaccustomed to the pushing and shoving, waited until they all got off before going to the door. (82)
 Spence, nezvyklý na to tlačení a strkání, čekal, až všichni vystoupili, a pak teprve šel ke dveřím. (53)
 P^E/A_P + Cg// aspettò/fossero scesi//
 waited/got off//
 čekal/vystoupili//
- (C8) Spence aspettò che il rimorchiatore fosse passato, ... (128)
 He waited until the tug had passed, ... (124)
 Čekal, až parníček přejede, ... (79)
 P^E/A_P + Cg(Pt_{P←O} + Pf + Cg)/ ... aspettò/fosse passato/ ...
 waited/had passed/ ...
 čekal/přejede/ ...
- (R2) Non attese nemmeno ch'io avessi finito, ...
 He did not wait for me to finish.
 Nečekal, až budu hotova s jídlem.
 P^E/A_P + Cg(Pt_{P←O} + Pf + Cg)/ ... non attese/avessi finito/ ...
 did not wait/for me to finish//
 nečekal/budu hotova//

Český překlad C8 a R2 napovídá, že děj po slovese *wait* je chápán jako následnost (*přejede, budu hotova*) v minulosti, tedy Pt_{P←O} + Pf + Cg, kde O znamená přítomné hledisko. Tento pohled jenom potvrzuje vztah a pořadí dějů, v němž předminulý tvar v italštině nevyjadřuje předčasnost, jak je tomu v C1 a R1, nýbrž ohraničení děje směrem k následnosti nebo přímo následnost, v obou případech pak se zdůrazněním perfektivnosti.

Jak následnost ve formě předminulého času zapadá do vyprávěcí linie (viz *Anteriority*), ukazuje názorně příklad M1:⁵)

(M1) Entrò la cameriera con la frutta; la fanciulla aspettò che fosse uscita, prese una mela, la guardò. (247)

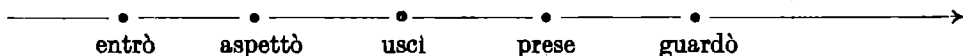
The maid came in with the fruit. Carla waited until she had gone out again, then took an apple and examined it. (340)

Vošla slůžka s ovocím; Carla počkala, kým odíde, vzala si jablko a prezerala si ho. (185)

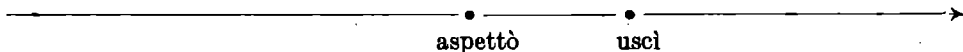
P^E/P^E/Pt_{P←O} + Pf + Cg/P^E/P^E// entrò/aspettò/fosse uscita/
 came in//waited/had gone out/
 vošla/počkala/odíde/
 prese/guardò//
 took/examined//
 vzala/prezerala//

⁵) A. Moravia: *Gli indifferenti*, Milano 1964 (1929); *The Time of Indifference*, New York 1962 (překl. Angus Davidson); *Lahostajní*, Bratislava 1962 (překl. František Hattala).

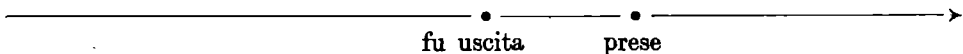
Vyprávěcí linie zde má pět bodů, pět událostí:

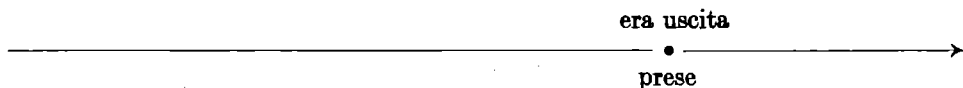
Z celkové situace vyplývá, že jde o děje krátkodobé, okamžité. Pouze u události vyjádřené slovesem *aspettò* je udáno, jak dlouho trvala: až do odchodu služky, tedy až po událost vyjádřenou slovesem *usci*. Graficky bychom to mohli znázornit takto:

Usci následuje za *aspettò*, může tedy představovat následnost (cílový bod předcházejícího děje), a budoucí čas (dokonavý přítomný čas) ve slovenském překladu to dokazuje (*odíde*). Je ovšem také docela možné považovat tento děj za předčasný vzhledem k ději bezprostředně následujícímu. V italštině, jak víme, tu máme na vybranou mezi TR a TP podle toho, chápeme-li předčasný děj jako událost (*fu uscita*) nebo okolnost vyplývající z předchozího děje (*era uscita*), tj. buď:

Odpovídající souvětí by pak znělo: *Quando la cameriera fu uscita, Carla prese una mela. When the maid had gone out again, Carla took an apple.* Nebo:

La cameriera era appena uscita quando Carla prese una mela. The maid had gone out again when Carla took an apple. Z těchto alternativ zvolil autor tu, z které jsme vyšli, snad proto, aby pozornost byla stále soustředěna na hlavní postavu situace, Carlu. To je spíše hledisko stylistické, ale gramatické prostředky takovou volbu umožňují.

Zmínili jsme se o náznaku samostatné existence TR (str. 58). O jeho úplné nezávislosti na jiném minulém čase hovoří např. O. Růžička (*Italsky od A do Z*, str. 243). Předtím však uvádí pravidlo, u něhož bychom se chtěli na okamžik zastavit. Píše: „Po trapassatu remoto musí následovat jen passato remoto (nikdy passato prossimo), ...“ (str. 243). Ani B. Migliorini v knize *Lingua d'Italia* nepřipouští jiný vztah, když říká: „Il trapassato remoto indica un fatto accaduto prima di un altro, e perciò è in correlazione col passato remoto“ (str. 119). Opatrnější formulace je v mluvnici, jejímiž autory jsou Š. Battaglia a V. Pernicone: „Il trapassato remoto indica uno stato già realizzato, o un'azione già compiuta nel passato, in rapporto di anteriorità con un fatto anch' esso compiuto del passato, espresso per lo più col passato remoto“ (str. 372). Nechme stranou charakteristiku tohoto předminulého času, v níž výraz „stato“ neopovídá podle mého soudu funkci TR (viz *Anteriority*), a pokusme se osvětlit na několika příkladech možnosti, naznačené slovy „per lo più“.

O. Růžička zcela vyloučil spojení TR s PP. K tomu bychom mohli citovat příklad C9:

(C9) „Ha detto che c'è voluta tutta la forza sua e di Mamie per liberarsi di lui quando Jerrie ebbe finito“ fece Florabella. (131)

„She said it took both her and Mamie to get rid of him when she was through, “Florabella said. (127)

„Říkala, co jí a mamá to dalo za práci, než se ho zbavily, dyž už byla hotová,“ dodala Florabella. (81).

Jde dokonce o ukázkou z mluvené řeči, ačkoliv TR „è un tempo non molto usato, specialmente nel parlato“ (S. Battaglia—V. Pernicone, str. 373). Domnívám se, že vysvětlení spočívá ve schopnosti PP vyjádřit minulou událost právě tak, jak to dovede PR, které se v hovoru často PP nahrazuje. Dosadíme-li místo *c'è voluta* (PP) tvar *ci volle* (PR), spojení s TR (*ebbe finito*) bude přesně podle pravidla. Všimněme si jiné „nepravdivosti“. Je to použití imperfetta nebo trapassata prosima v závislosti na TR. Nejdříve imperfetto:

(C10) *Giunto che fu sul davanti della casa, la ragazza era a metà del vialetto verso la strada a Maud si ergeva sui gradini.* (205)

When he got in front of the house, Miss Saunders was half-way to the street and Maud was poised on the steps. (200)

Když doběhl před dům, slečna Saundersová byla již v půli cesty na ulici a Maud vrávorala na schůdkách. (125)

A_P^E/P^C/P^C// fu giunto/era/si ergeva//
got/was/was poised//
doběhl/byla/vrávorala//

Jako by nám tady chyběla událost, která by následovala, „jak to má být“, po A_P^E. Můžeme si ji doplnit, třeba slovesem *vide* (*saw, viděl*), s nímž pak *era* a *si ergeva* budou současné; v češtině dojde přitom ke změně času: *Když doběhl před dům, viděl, že slečna Saundersová je již v půli cesty na ulici a Maud vrávorá na schůdkách. Je a vrávorá* jsou typické okolnosti (C), které nelze v žádném případě překládat do italštiny pomocí PR; jediná možnost je imperfetto (P^C). Podobně je tomu v těchto dvou ukázkách:

(F1)⁶ *Quand' ebbe finito, imbruniva.*

A_P^E/P^C// ebbe finito/imbruniva//

(L1)⁷ *Quando Gino ebbe finito il Politecnico, gli si aprivano due possibilità.* (75)

A_P^E/P^C// ebbe finito/si aprivano//

Poněvadž nemám k dispozici anglický a český překlad, uvádím vlastní verzi: *When he (had) finished, it was getting dark. Když skončil, stmívalo se* (F1). *When Gino (had) finished the Technical School, two possibilities were open before him. Když Gino dokončil techniku, otvíraly se před ním dvě možnosti* (L1).

Zase tu máme bezpřechodový vztah mezi TR a imperfettem. Je ovšem otázka, zda tu PR jako přechod opravdu chybí. Myslím, že podobné spojení má své oprávnění. TR nevyjadřuje totiž pouze předčastnost, nýbrž také perfektivnost (je to PR + perfektivnost, jak ostatně dokazují příslušné anglické tvary, tj. většinou Simple Past), a proto je možné spojovat takto podanou událost s okolností, kterou vyjadřuje imperfetto. V článku *Anteriority* se mluví nejen o okolnosti dané dějem, který probíhá, ale také o okolnosti, která trvá jako stav po předcházejícím ději. Připomínám to proto, že místo imperfetta se lze setkat s TR i ve spojení s TP:

(C11) *Raggiunti che ebbe i gradini del portico di dietro, ormai aveva preso la sua decisione.* (190)

By the time he reached the back steps, his mind was fully made up. (186)

Nežli došel k zadním schůdkům, byl už napevno rozhodnut. (116)

A_P^E/A_S^E// ebbe raggiunti/aveva preso//
reached/was made up//
došel/byl rozhodnut//

Že jde o okolnost, o výsledek předchozího děje, signalizuje příslovce *ormai* (už), proto PR je vyloučené.

⁶) A. Fogazzaro: *Leila*, Milano 1931 (1910).

⁷) N. Ginzburg: *Lessico familiare*, Torino 1963.

Ještě poznámku k tzv. přechodu, tj. k možnosti doplnit PR jako děj, jemuž předchází děj ve formě TR. Srovnejme český překlad s anglickým originálem v A1⁹):

(A1) Qui, chiusa nella sua stanza non appena l'ospite se ne fu andato, poteva ripensare senza essere interrotta a tutto quanto aveva udito. (176)

There, shut into her own room, as soon as their visitor left them, she could think without interruption of all that she had heard. (181)

Jakmile se návštěvník rozloučil, uchýlila se do samoty svého pokojíku, aby si mohla nerušeně promyslet všechno, co vyslechla. (156)

A_F^E/P^C/A_F^C se ne fu andato/poteva/aveva udito//
left/could/had heard//
rozloučil se/mohla/vyslechla//

Věta „*uchýlila se do samoty svého pokojíku*“ je rozvedením participiální vazby „*shut into her own room*“, kterou nalézáme i v italském překladu „*chiusa nella sua stanza*“. Tomuto ději předchází děj vedlejší věty „*non appena l'ospite se ne fu andato*“, po němž následuje děj hlavní s imperfettem *poteva*.

„Okolnost“ znamená také možnost opakování děje. Děj tohoto typu ve spojení s TR ukazuje příklad G1⁹):

(G1) Quando furono diventati vecchi ed inutilmente saggi, i loro pensieri ritornavano a quei giorni con rimpianto insistente: erano stati giorni del desiderio sempre presente perchè sempre vinto, ... (111)

When they were old and uselessly wise their thoughts would go back to those days with insistent regret; they had been days when desire was always present because always overcome, ... (133)

Když zestárli a neužitečně zmoudřeli, vraceli se k těm dnům se vtíravou lítostí. Byly to dny touhy, vždy přítomné, protože vždy překonané, ... (129)

A_F^E/P^C/A_F^C/... furono diventati vecchi/ritornavano/erano stati/...
were old/would go back/had been/...
zestárli/vraceli se//byly/...

V článku o PP — PR se setkáváme s ději, které předcházejí hlavní vyprávěcí linii. Jde o události, tedy o posunutě PR na TP (tj. E_{A←P}). Že se i takto posunutý děj může spojovat s TR, vyplývá z následujícího příkladu:

(C12) Quando poi si furono trovati senza più automobile e senza null' altro da vendere, soltanto quelli di volontà forte erano stati capaci di resisterci ancora, a Poor Boy. (55)

Then, without a car, and with nothing left to sell, only the strongest-willed had been able to survive even in Poor Boy. (51)

Potom, bez auta, když už nebylo co prodávat, jenom ti, kteří měli nejsilnější vůli, mohli přežít dokonce i na Vystřikově. (34)

A_F^E/E_{A←P}// si furono trovati/erano stati capaci//
-/had been able//
-/mohli//

V A1 jsme se setkali se závislostí TR na jmenném tvaru (participiu). Ještě zajímavější a poučnější je příklad PS1¹⁰), který ilustruje vztah TR k infinitivu (infinito storico jako tzv. enallage, viz A. Gabrielli: *Dizionario dello stile corretto*, str. 240):

⁹) J. Austin: *Pride and Prejudice*, Leipzig 1954 (1813); *Orgoglio e pregiudizio*, Milano 1961 (překl. Maria Luisa Agosti Castellani); *Pýcha a předsudek*, Praha 1967 (překl. Eva Kondrysová).

⁹) G. Tomasi di Lampedusa: *Il Gattopardo*, Milano 1963 (1958); *The Leopard*, London 1964 (překl. Archibald Colquhoun); *Gepard*, Praha 1963 (překl. Jaroslav Pokorný).

¹⁰) A. Manzoni: *I Promessi Sposi*, Firenze 1950 (1840); *The Betrothed*, London 1959 (překl. Archibald Colquhoun); *Snoubenci*, Praha 1957 (překl. Václav Čep).

(PS1) Qui, il Griso a proporre, don Rodrigo a discutere, finchè d'accordo ebbero concertata la maniera di condurre a fine l'impresa... (131)

On this they both got down to it, Griso making suggestions and Don Rodrigo criticizing them, until they finally worked out how to carry the affair through... (88)

Sedivec vyložil svůj plán, který pak s donem Rodrigem probrali, a nakonec se shodli na způsobu, jak provést celou věc... (70)

(a proporre)/(a discutere)/ebbero concertata/...

(making suggestions)/(criticizing)/worked out/...

vyložil/probrali/shodli se/...

Za tyto infinitivy bychom mohli v italštině dosadit PR nebo imperfetto. (Gabrielli říká, že např. *E tu a ridere* je místo *E tu ridi, ridevi, ridesti* atd.) Mohli bychom tedy psát: PE(PC)/PE(PC)/A_E/...

A_E zde neznamená předčasnost, nýbrž zase koncový bod předcházejícího děje, jak jsme o tom hovořili dříve. Uvedli jsme tehdy, že TR projevuje v takových případech částečnou samostatnost. Částečnou proto, že se vyskytuje ve vedlejší větě. Na možnost použití TR jako samostatného času, nezávislého na jiném minulém času, upozorňuje, jak jsme se zmínili (str. 60), O. Růžička. „Italský spisovatel,“ píše, „pomocí samostatně užitého trapassata remota vyjádří se značným a uměleckým účinkem, že se něco stalo velmi rychle, úplně a dokonale.“ Jeho příklady jsou: *In un momento ebbe preparato tutto. V jediném okamžiku připravil všechno. In un momento ebbe scritto l'attestazione. V okamžiku napsal potvrzení.* J. Bukáček (*Poznejte italštinu*, str. 73) vyslovuje názor, že „někdy se užívá tohoto času též absolutně, k zesílení dějové dokonavosti: *siede la terra dove nata fui (leží země, kde jsem se narodila; Dante)*“. Domnívám se, že tyto správné postřehy dokreslují charakter TR, jehož místo v systému italských časů jsme se pokusili stanovit už v článku *Anteriority*. Přítomné poznámky chtěly tyto poznatky doplnit příklady na takové jeho použití, které mluvnická pravidla obvykle pomíjejí. Zbývá uvést naše příklady na samostatné použití TR:

[PS2] ...; e si mise a sedere; pregando la donna che facesse presto. Questa, in un momento, ebbe messo in tavola; e subito dopo cominciò a tempestare il suo ospite di domande, ... (308)

..., and sat himself down, asking the woman to hurry up. She had the food on the table in a moment, and then at once began showering her guest with questions... (219)

..., sedl si a poprosil stařenu, aby si pospíšila. Okamžitě bylo na stole; a hned potom začala bombardovat hosta otázkami, ... (161)

(AC1)¹¹ Per fortuna invece la porta era aperta: il duchino infilò il corridoio e in meno che non si dica ebbe percorso tutta la cantina, ... (98)

Franco Fochi (*L'italiano facile*, str. 271—272), který cituje též příklad z Danta jako J. Bukáček, říká, že „by byla chyba přisuzovat trapassatu remota podle starobylého používání platnost jednoduchého minulého času“. „Starobylý“ se snad může vztahovat na Danta, méně už na Manzoniho (PS2) a vůbec ne na knihu pro děti z r. 1959 (AC1). V žádném případě však podle mého mínění nelze mluvit o „chybě“, použije-li se TR samostatně, protože tato schopnost, jak jsme se snažili ukázat, je dána povahou tohoto času.

II. Nyní se zastavíme u toho, co se v článku *Anteriority* nazývá „událost“ a „okolnost“. Obou termínů jsme už použili při zkoumání časových vztahů v souvislosti s předminulostí, ale jejich platnost se nejčastěji projevuje v rovině minulosti, kde sled událostí doplňovaných okolnostmi tvoří hlavní dějovou, vyprávěcí linii. Podívejme se třeba na C13:

¹¹) G. Rodari: *Le avventure di Cipollino*, Roma 1959.

(C13) Sulle prime Spence aveva tentato di discutere, spiegandole che doveva pur vendere i mobili prima di partire: ma come si fu reso conto che nessun argomento produceva su di lei il minimo effetto, l'agguantò per la vita tenendola ferma, mentre Floyd s'impadroniva della branda e la portava via di corsa. (171)

Spence had tried to argue with her at first, pointing out that he had to sell the furniture before they left, but when he realized nothing he said made the slightest impression on her, he grabbed her around the waist and held her while Floyd picked up the cot and ran out of the house with it. (167)

Spence se ji zpočátku snažil přemlouvat a připomínal jí, že musí přece nábytek prodat dřív, než odjedou, ale když si uvědomil, že ať říká co říká, ani zbla to na ni nepůsobí, popadl ji kolem pasu a držel ji, dokud Floyd gauč nesebral a nevyběhl s ním z domku. (105)

$E_{A-P}/S_{A}^C/A_{P}^E/S_{A}^C/P^F$ aveva tentato/doveva/si fu reso conto/
had tried/had to/realized/
snažil/musí/uvědomil si/
 $P^C/P^C//$ produceva/agguantò/s'impadroniva/portava//
made/grabbed/picked up/ran out//
nepůsobí/popadl/nesebral/nevyběhl//

V anglickém originále je tento sled dějů: *he tried, he realized, he grabbed, he held, Floyd picked up, Floyd ran out*. Z gramatické stavby je zřejmé, na který děj chce autor soustředit čtenářovu pozornost: je to okamžik, kdy Spence popadne manželku kolem pasu. To je hlavní bod této části vyprávěcí linie, hlavní událost, která jediná je vyjádřena passatem remotem (P^E). Srovnáme-li anglický text, v němž jsou pouze dva různé tvary určitého slovesa (Past Perfect a Simple Past), s italským překladem, vidíme, že tato hlavní událost vynikne za pomoci čtyř určitých tvarů zřetelněji než v anglickém textu, spoléhajícím více na kontext.

Zajímavé je v italské verzi C13 posunutí dějů *picked up* (sebral) a *ran out* (vyběhl) do oblasti okolností (*s'impadroniva, portava*); projevuje se zde možnost vyjádřit imperfettem nejen děj dále trvajícím nebo opakovaný, ale také děj o krátkém trvání. (Na francouzském imparfait to ukazuje V. Mathesius, když hovoří o komplexním a kurzívním pojetí slovesného děje, viz jeho *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistickém*, str. 76—77.) Událost vyjádřená imperfettem ($P^C + C_p$) se vyskytuje také v příkladu R3, kde C_p znamená komplexivnost, o níž bude řeč později:

(R3) Sedetti accanto a lui. Pochi minuti dopo Frith entrava,...

I went and sat beside him. In a few minutes Frith came in,...

Sedla jsem si k němu. Za chvíli přišel Frith...

$P^E//P^C + C_p/...$ sedetti//entrava/...
sat//came in/...
sedla jsem si//přišel/...

F. Fochi (str. 271) píše o použití, které je „mimo vlastní platnost“ imperfetta, o „náhradě“ PP nebo PR imperfettem, což odpovídá našemu hodnocení této funkce, protože jak PP (v platnosti PR), tak především PR jsou tvary pro událost. „Vlastní platnost“ imperfetta je, jak známo, ve vyjadřování okolnosti. Např.:

(R4) Mi alzai, andai alla finestra. Due giardinieri si aggiravano per il giardino delle rose, a verificare i lumi, per vedere se funzionassero.

I got up from my bed and went and looked out of the window. The gardeners were going round to the lights in the rose garden, testing them to see if they all worked.

Vstala jsem a postele a přistoupila k oknu. Zahradníci chodili po růžové zahradě a zkoušeli, zda všechny žárovky svítí.

$P^E/P^E//P^C/S_r + C_g//$ mi alzai/andai//si aggiravano/funzionassero//
got up/went//were going round/worked//
vstala jsem/přistoupila//chodili/svítí//

O přechodu při spojení TR s imperfettem jsme se už zmínili (str. 00): obstarává jej PR, které je buď přímo uvedeno či naznačeno, nebo si je můžeme doplnit. Všimněme si znovu typických příkladů:

(C14) Raggiunto che ebbe il portico posteriore si volse, e vide Myrt che lo inseguiva un po' barcollante, ma riuscendo a mantenere la direzione giusta. Svoltò di corsa, con la speranza di lasciarsela alle spalle, l'angolo della casa; ma come ebbe raggiunto d'un balzo il portico di facciata precipitandosi verso la porta, ecco Myrt che ancora gli teneva dietro. (200—201)

When he reached his own back yard, he looked back over his shoulder and saw Myrt coming after him. She was staggering a little, but she managed to keep on in his direction. Hoping to leave her behind, he ran around the corner of his house; but when he leaped up on the front porch and ran to the door, Myrt was still coming. (196)

Když doběhl na svůj zadní dvorek, ohlédl se přes rameno a viděl, že Myrta jde za ním. Trochu vrávorala, ale přece se jí dařilo udržet směr. Doufaje, že jí uteče, běžel kolem rohu domku, ale když vyskočil na přední verandu a utíkal ke dveřím, Myrta pořád šla za ním. (122)

A _P ^E /P ^E /P ^E /P ^C //	ebbe raggiunto/si volse/vide/inseguiva// reached/looked back/saw/ coming// doběhl/ohlédl se/viděl/jde//
P ^F /A _P ^E /P ^F /P ^C //	svoltò/ebbe raggiunto/ecco/teneva// ran/leaped/-/was coming// běžel/vyskočil/-/šla//

(C15) Come l'ebbe aperta cautamente sbirciando dentro la camera da letto, potè constatare che Bubber dormiva ancora. (113)

When Spence cautiously opened the bedroom door and peeped inside, Bubber was still asleep. (109)

Když Spence opatrně pootevřel dveře do ložnice a nakoukl dovnitř, Bubber doposud spal. (69)

A _P ^E /P ^F /Š _P ^C /	ebbe aperta/potè constatare/dormiva// opened/-/was asleep// pootevřel/-/spal//
--	--

V první větě C14 je TR spojeno s PR, které je zase ve vztahu k imperfettu. V druhé větě téhož příkladu je pouze náznak PR (místo adverbia *ecco* může stát třeba opět *vide*) a v C15 je PR ve srovnání s anglickým originálem a českým překladem přidáno, aby vyplnilo mezeru mezi TR a imperfettem, poněvadž — a to bych chtěl zdůraznit — nejčastějším spojením zůstává TR — PR:

(C16) Dopo che ebbero chiuso la porta e furono entrate in letto, Spence gironzolò fuori e dentro casa senza mèta. (134)

After they had closed the door and got into bed, Spence wandered in and out of the house aimlessly. (130)

Když zavřely dveře a vlezly do postele, Spence bloudil bez cíle sem tam po domě. (83)

A _P ^E /A _P ^E /P ^E //	ebbero chiuso/furono entrate/gironzolò// had closed/had got/wandered// zavřely/vlezly/bloudil//
---	---

Zde se jedná u události, jejichž různá „hodnota“ je jasná na první pohled: trvání děje vyjádřeného PR je mnohem delší než trvání dějů ve formě TR. Pokusíme se proto blíže osvětlit povahu minulé události (P^E) a srovnat ji s minulou okolností (P^C).

Události v příkladu C16 jdou za sebou v tomto pořádku: *chiusero* (they closed, zavřely) — *entrarono* (they got, vlezly) — *gironzolò* (he wandered, bloudil). Mluvnická výstavba souvětí dává vyniknout události v hlavní větě, tj. slovesu *gironzolò*. Tento děj, jak už jsme řekli a jak vyplývá z kontextu, je zřetelně delší než děje vyjádřené slovesy *chiusero* a *entrarono*. Forma *gironzolò* (a ne *gironzolava*, což by více odpovídalo situaci i českému nedokonavému tvaru *bloudil*) je však na místě nejen proto, že to vyžaduje předcházející TR (vztah TR — PR je, jak víme, pravidlem), ale také proto, že dovede „děj minulý déle trvajících vyjádřit komplexně jako fakt“ (V. Mathesius, str. 76). Myslím, že „komplexní“ je velmi šťastný termín. Dovoluje totiž pojmenovat

schopnosť, ktorá je totožná s perfektičnosťou, ktorou však čeština u sloves typu *bloudil* nemá. Existuje dvojice s rúznym vidom a stejným významom *zavíraly* — *zavřely*, naproti tomu *bloudil* — *zabloudil* predstavuje významový posun (*si smarri, he lost his way*), ktorý bráni jeho použitiu v danej situácii. *Gironzolo* teda podáva komplexní pohľad na činnosť vyjádrenou tímto slovesom. Co všechno může zahrnovat tato komplexivnost, ukazuje pěkně příklad M2:

(M2) *Ballarono*; *Leo sosteneva la vita della fanciulla con tutta la forza del suo braccio, una leggerezza, un ardore insolito gli mettevano le ali ai piedi e sebbene lo spazio fosse angusto e molta la folla, si sforzava di eseguire i più difficili passi. „Questa volta ti ho“ pensava, „ti ho“. Una triste confusione era invece nell'anima della fanciulla: ballava a malincuore, avrebbe voluto uscire da quella folla, sedersi sola in un angolo, chiudere gli occhi; il continuo movimento, il carosello dei ballerini girava davanti ai suoi occhi: facce di uomini, di donne, immobili, serie, sorridenti; la musica era trionfale, vittoriosa ma non senza un piccolo tremante accordo di tristezza, dal resto molto comune, che ogni tanto tornava con insistenza: facce e musica, a forza di vederle e di sentirla la testa le girava. (131—132)*

As they danced, Leo supported the girl's waist with all the strength of his arm; a lightness and unaccustomed eagerness lent wings to his feet, and, although the space was small and the crowd dense, he strove to execute the most difficult steps. Now I've got you, he was thinking, this time I've got you. There was a sense of melancholy confusion, however, in the girl's heart: she danced unwillingly, she longed to get out of the crowd and sit down by herself in some corner and close her eyes. The merry-go-round of dancers rotated in continuous movement before her eyes — faces of men, of women, expressionless, serious, smiling; the music was triumphant, victorious, but not without a little trembling chord of sadness in it—very ordinary really—which came back insistently from time to time. The sight and sound of faces and music made her head swim. (260)

Tancovali; *Leo stískal dievča v drieku celou silou svojho ramena, vplyvom nezvyčajnej horúčavy cítil sa ľahký, akoby mal v nohách krídla, a hoci na úzkom priestore bolo málo miesta, pokúšal sa o najťažšie tanečné figúry. „Tentoraz ťa mám,“ vravel si, „už mi neujdeš.“ Lenže v duši dievčata zavládol bolestný zmätok: tancovala s ťažkým srdcom, najradšej by bola ušla z toho stísku, sadla si sama do kúta a zavrlela oči; pred zrakom sa jej krútil v neprestajnom pohybe kolotoč tancujúcich párov, nehybné, vážne i rozosmiate tváre mužov a žien; hudba znela víťazne, ale s miernym, chvejuúcim sa akordom smútku, ostatné nijako nie zvláštnym, ktorý sa završuje nástojčivo vracal; z množstva tvárí i z hudby zakrútila sa jej hlava. (101—102)*

P^c/P^c/P^c/P + Cg/ ballarono/sosteneva/mettevano/fosse/
danced/supported/lent/was/
tancovali/stískal/cítil sa/bolo/
si sforzava/ho/pensava/ho//
strove/I've got/was thinking/I've got//
pokúšal sa//mám/vravel si/neujdeš//
P^c/P^c/P + Cd/P^c/ era/ballava/avrebbe voluto/girava/
was/danced/longed/rotated/
zavládol/tancovala/bola by ušla/krútil sa/
P^c/P^c/P^c// era/tornava/girava//
was/came back/made swim//
znela/vracal sa/zakrútila sa//

Je to celý odstavec, jehož dějovou náplň shrnuje sloveso *ballarono*. Funkci tohoto italského PR (tj. jeho komplexní pohled) nevystihuje plně ani anglická ani slovenská verze. „As they danced“ vyjadruje totéž co „during their dance“; „zatancovali si“, což by odpovídalo tvaru *ballarono*, je sice možné, ale „dodáváme tím slovesnému výrazu zvláštního zabarvení jakéhosi uspokojení“ (V. Mathesius, str. 76). M2 podává tedy událost, rozvedenou v okolnosti. Odstavec, který v románě bezprostředně následuje, obsahuje událost (*tornarono*), okolnostmi dokreslenou:

(M3) *Ora la danza era finita; le coppie tornavano ai loro posti; tornarono anche la madre e Michele agramente litigandosi: „Mai più ballerò con te“ ripeteva Mariagrazia indignata. (132)*
The dance was finished now, and the couples were returning to their places; Michele and his mother were also returning, in the midst of a fierce quarrel. „Never again shall I dance with you,“ repeated Mariagrazia in indignation. (260)

Tanco sa skončil; dvojice sa vracali na svoje miesta; aj matka a Michele sa vracali, prudko sa škriepiac. — Nikdy viac s tebou nepôjdem tancovať, — opakovala rozhorčená matka. (102)

A_F/P^c/P^E// era finita/tornavano/tornarono//
 was finished/were returning/were returning//
 skončil sa/vracali sa/vracali sa//
 F/P^c// (mai) ballerò/ripeteva//
 I shall (never) dance/repeated//
 (ne)pôjdem tancovať/opakovala//

Událost P^E (komplexní pohled) je však pouze v italském originále. Oba překlady zvolily stejný pohled (*were returning, vracali sa*) jako u předcházejícího děje (*tornavano, were returning, vracali sa*). Je to samozřejmě možné, ale ukazuje to na odlišné „zaujetí stanoviska ke skutečnosti“ (J. Vachek v knize V. Mathesiuse, str. 220), což je v podstatě rozdíl mezi „událostí“ a „okolností“.

ON THE QUESTION OF ANTERIORITY AND PAST TIME IN ITALIAN AND IN ENGLISH

The first part of the article deals with some features of the two Italian Past Perfect Tenses in comparison with the English Past Perfect, the second part draws attention to the terms „event“ and „circumstance“ and their application in the sphere of past time.

